

Rättstolkens etik

1. Tolken är skyldig att iaktta sekretess.
2. Tolken missbrukar inte information som framkommit i samband med ett tolkningsuppdrag.
3. Tolken tar inte emot ett uppdrag som skulle medföra jäv.
4. Tolken tar inte emot ett uppdrag utan att ha den kompetens som uppdraget förutsätter.
5. Tolken förbereder sig omsorgsfullt och i tid inför sitt uppdrag.
6. Tolken återger i sin tolkning all information, utelämnar inget och lägger inte till något ovidkommande.
7. Tolken är opartisk och förmedlar informationen utan att låta sina personliga känslor, attityder eller åsikter inverka på arbetet.
8. Tolken agerar inte biträde eller ombud för dem som tolkas och är under uppdraget inte skyldig att utföra andra uppgifter än tolkningsuppgifter.
9. Tolken uppträder enligt de krav situationen och uppdraget ställer.
10. Tolken påpekar i tolkningssituationen sådana faktorer som väsentligt försvårar tolkningen.
11. Tolken agerar inte på ett sätt som kan skada yrkeskåren.
12. Tolken utvecklar kontinuerligt sin yrkeskompetens.

Tolkens etiska regler och rättstolkens yrkeskod grundar sig på de etiska principer som den europeiska organisationen för rättstolkar och översättare av rättsliga texter (EULITA) har utarbetat samt på andra internationella och nationella yrkesetiska principer för tolkar. De bygger på Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (1948: artiklarna 1–11), konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950: artiklarna 5 och 6) samt på Europeiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna (2000/C 364/01, kapitel III artiklarna 20–21 samt kapitel VI artiklarna 47–50). Rättstolkens yrkeskod har utarbetats med särskilt beaktande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (2010/64/EU) och Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt med beaktande av den lagstiftning i Finland som grundar sig på dessa direktiv och övrig finsk lagstiftning som tillämpas på tolkar och tolkning.

Rättstolkens yrkeskod grundar sig på de yrkesetiska regler för kontakttolkar som omfattar principerna för god tolkning och som år 2013 sammanstälts av ett flertal organisationer och intressenter i tolkningsbranschen.

Med rättstolkning avses tolkning av muntliga yttranden vid rättsligt förfarande. Deltagare i ett rättsligt förfarande kan dels vara till exempel en polismyndighet, en åklagarmyndighet, representanter för en domstol eller en migrationsmyndighet, dels en privatperson, en myndighetsrepresentant eller någon annan deltagare, exempelvis i rollen som svarande, målsägande, vittne eller biträde. Med tolk avses en person som genom utbildning och/eller erfarenhet har skaffat sig tillräcklig kompetens, professionalitet och sakkunskap om tolkning. En rättstolk följer tolkens etiska principer och rättstolkens yrkeskod, som preciserar tolketiken vid ett rättsligt förfarande. Rättstolkens yrkeskod är bindande för en tolk som verkar i ett rättsligt förfarande, oberoende av vem tolken står i uppdragsförhållande till i sitt arbete. En förmedlare av tolktjänster ska för sin del förbinda sig till yrkeskoden för att kvaliteten på tolktjänsten ska kunna garanteras och rättsskyddet inte ska äventyras på grund av tolkningen.

Rättstolken som sakkunnig

Syftet med tolkning är att i tolkningssituationen förmedla allt innehåll så att den språkliga jämställdheten och självbestämmanderätten förverkligas för de personer som tolkas. Därför, och för att en opartisk tolkning av hög kvalitet ska vara möjlig, har tolken rätt och skyldighet att i situationen agera som sakkunnig på sitt eget område. Tolken ska i början av tolkningssituationen för deltagarna beskriva tolkens roll och förutsättningarna för tolkning. Tolken ska också vid behov ingripa i till exempel de praktiska arrangemangen och kommunikationens gång, om detta är nödvändigt med tanke på en täckande och exakt tolkning.

Det är tolkens plikt att förbereda sig omsorgsfullt inför sitt uppdrag och att i förväg sätta sig in i den vokabulär och de uttryck som kommer att behövas. Därför ska tolken innan tolkningen inleds komma överens om en möjlighet att i tillräcklig utsträckning få bekanta sig med relevanta handlingar. Tolken ska också i förväg komma överens om annat som påverkar tolkens möjlighet att arbeta professionellt och i enlighet med tolkens etik, till exempel om tolkningsförhållandena och om hur de deltagande bör agera. Under uppdraget har tolken rätt och skyldighet att påpeka brister som äventyrar tolkningens kvalitet. Tolken bör till exempel avbryta en talare för att få möjlighet att tolka, om en noggrann förmedling av informationen äventyras av att yttrandena är för långa, överlappar varandra eller om de talas eller läses för snabbt.

1. En rättstolk är skyldig att iaktta sekretess.

Tolken har tystnadsplikt gällande all muntlig, skriftlig eller på annat sätt framförd information som gäller uppdraget och dess parter, och som tolken fått under sina förberedelser inför uppdraget, under uppdraget eller efter uppdraget. Tolken får inte i något skede av processen röja något av denna information för en tredje part eller själv ge information om en part till de övriga deltagarna i processen.

Sekretessskyldigheten gäller även handlingar och övrigt material som rättstolken har tillgång till eller som tolken får i samband med uppdraget samt tolkens egna minnesanteckningar och den tolkning som tolken producerar, oberoende av tolkningsmetod eller av hur tolkningen upptas eller sparas.

2. En rättstolk missbrukar inte information som framkommit i samband med ett tolkningsuppdrag.

Tolken får inte i tolkningssituationen driva egna ekonomiska eller andra intressen och får inte heller använda information som framkommit i samband med tolkningsuppdraget till sin egen eller andras fördel eller för att skada någon annan.

3. En rättstolk tar inte emot ett uppdrag som skulle medföra jäv.

Innan tolken tar emot ett uppdrag ska tolken så noggrant som möjligt ta reda på huruvida tolken står i släktskaps-, känslö- eller beroendeförhållande till någon av parterna i ärendet, om tolken själv på något sätt är delaktig i det ärende som behandlas eller om ärendets slutresultat har en direkt praktisk eller ekonomisk betydelse för tolken, likaså ska tolken klargöra huruvida tolkens opartiskhet eller objektivitet äventyras av andra orsaker, t.ex. av lagstiftningsmässiga skäl.

Om tolken är osäker på sin eventuella jävssituation ska tolken underrätta parterna om detta och låta dem avgöra om jäv föreligger eller inte.

4. En rättstolk tar inte emot ett uppdrag utan att ha den kompetens som uppdraget förutsätter.

Innan tolken tar emot ett tolkningsuppdrag ska tolken ta reda på hur krävande uppdraget är samt vilken tolkningsförmåga som krävs och vilka eventuella etiska eller psykiska utmaningar som uppdraget medför, detta för att kunna skapa sig en så noggrann uppfattning som möjligt om uppdragets natur och om huruvida tolken har tillräcklig kunskap och förmåga för att kunna utföra uppdraget på det sätt som föreliggande yrkeskod förutsätter. Om uppdragets natur senare förändras väsentligt, så att tolken inte anser sig kunna sköta det själv, får tolken ändå inte överföra uppgiften på någon annan tolk utan att ha underrättat uppdragsgivaren.

5. En rättstolk förbereder sig omsorgsfullt och i tid inför sitt uppdrag.

För att uppnå syftet med tolkens arbete, alltså att förmedla all information så att den språkliga jämställdheten och självbestämmanderätten samt rättsskyddet för dem som deltar i ett rätts- eller undersökningsförfarande förverkligas, ska tolken tillräckligt noggrant sätta sig in i det ordförråd, de termer och det idiomatiska språkbruk som uppdraget förutsätter samt i det ämne som ska behandlas.

För att säkra en noggrann tolkning och för att kunna förbereda sig på att tolka uppläst text ska tolken be att få tillgång till de handlingar som kommer att läsas upp i tolkningssituationen, t.ex. åtalet, en sjukjournal eller andra motsvarande dokument. Även befintliga översättningar av handlingarna är viktiga hjälpmedel i tolkens arbete. Tolken ska förbereda sig för sin uppgift också med tanke på annat som kommunikationen under uppdraget kräver, tolken ska t.ex. förstå de roller och den hierarki som gäller i situationen och kunna välja den tolkningsmetod som lämpar sig bäst för varje situation.

6. En rättstolk återger i sin tolkning all information, utelämnar inget och lägger inte till något ovidkommande.

Tolkens uppgift är att förmedla det som framförs i tolkningssituationen så heltäckande som möjligt och utan att innehållet förändras. Om tolken inte kommer på någon motsvarighet exempelvis till ett uttryck, ordspråk, talesätt, en ovanlig term eller förkortning, ska tolken be talaren förklara det sagda och tolken ska även informera åhöraren om detta. Tolken ska ändå inte självmant förklara sakinnehåll för någon parts räkning. Tolken ska inte vara en berättare eller kommentator, utan upprepa informationen som den framförs och följa talarens språkliga register, stil och ton. Vid behov ska tolken tydligt meddela att tolken talar i egenskap av tolk, t.ex. "Tolken ber om ytterligare information" eller "Tolken rättar".

7. En rättstolk är opartisk och förmedlar informationen utan att låta sina personliga känslor, attityder eller åsikter inverka på arbetet.

För att värna om sin tillförlitlighet ska tolken vara opartisk och oberoende när uppdraget tas emot samt under och efter uppdraget. Med opartiskheten avses att tolkens åsikter eller värderingar inte får påverka kvaliteten på arbetet. Om något som framkommer i tolkningssituationen går emot tolkens egen etik eller moral, får tolken inte visa detta med varken gester, miner, tonläge eller ordval. Om tolken i förväg vet att det är omöjligt att vara opartisk eller utomstående gällande ämnet eller de personer som tolkas, ska tolken avstå från uppdraget. I tolkningssituationen ska tolken förmedla det som sagts och inte ta ställning till ärendet eller ämnet som behandlas. Tolken ska inte utan giltig orsak ha kontakt med parterna i ärendet.

8. En rättstolk agerar inte biträde eller ombud för dem som tolkas och är under uppdraget inte skyldig att utföra andra uppgifter än tolkningsuppgifter.

Tolkens uppgift är bara att tolka med den metod som valts för respektive situation. Under sitt tolkningsuppdrag ska tolken inte sköta andra uppgifter än de tolkningsuppgifter som uppdraget förutsätter, och tolken ska varken före, under eller efter tolkningen ge råd eller handledning i ärendet till dem som tolkas. Tolken ska inte heller med någon diskutera de frågor som kommit upp under tolkningen. Om parterna behöver en precisering av något som framkommit i tolkningssituationen, ska de be om en precisering av den andra parten, inte av tolken.

Om skriftliga översättningar önskas av tolken i samband med en tolkning, ska uppdragsgivaren och tolken alltid avtala separat om dessa.

9. En rättstolk uppträder enligt de krav situationen och uppdraget ställer.

Tolken ska alltid uppträda med den framtoning som uppdraget förutsätter, också i fråga om uppförande- och klädkod. Tolken ansvarar likväl inte för att de övriga deltagarna uppträder enligt normen, och ska till exempel inte i sin tolkning stilisera de yttranden som ska tolkas.

10. En rättstolk påpekar i tolkningssituationen sådana faktorer som väsentligt försvårar tolkningen.

Tolken har rätt och skyldighet att säkerställa sådana arbetsförhållanden som tolken behöver för att kunna genomföra tolkningen på avsett vis. Tolken bör utan fördröjning informera om faktorer som försvårar tolkningen. Faktorer som försvårar eller väsentligt stör tolkningen kan vara t.ex. dålig teknisk ljudåtergivning, svag belysning eller någon annan störning som gör det svårt att höra, förstå eller kommunicera, likaså om det talas en dialekt som kraftigt avviker från den form av språket som tolken behärskar.

Om tolkningen fortgår för lång tid utan paus har tolken rätt och skyldighet att meddela om sitt behov av paus. Dessutom ska tolken omedelbart tala om ifall situationen förändras så att tolken visar sig vara jävig gällande någon part eller om tolken av någon annan orsak bedömer att det är omöjligt att leverera en tillräckligt högklassig tolkning. Tolken bör ändå göra detta diskret och med beaktande av de övriga parterna.

11. En rättstolk agerar inte på ett sätt som kan skada yrkeskåren.

Tolken ska alltid följa de yrkesetiska reglerna och ha en framtoning som främjar respekten för yrkeskåren. Om det finns skäl för tolken att misstänka att brottslig verksamhet eller verksamhet som kränker de mänskliga rättigheterna är kopplad till tolkningsuppdraget, ska tolken avstå från uppdraget.

Tolken ska upprätthålla tillräckligt goda arbetsförhållanden för yrkeskåren genom att hålla fast vid god praxis och genom att av sina uppdragsgivare förutsätta en sådan arbetsmiljö, där en högklassig och ändamålsenlig tolkning är möjlig. Tolken ska avstå från sådana uppdrag där det tillämpas eller kan antas tillämpas praxis som gör att tolken inte kan agera professionellt och etiskt.

12. En rättstolk utvecklar kontinuerligt sin yrkeskompetens.

Tolken ska upprätthålla och utveckla den kunskap och förmåga som krävs i yrket. Viktiga delfaktorer i rättstolkens kompetens är förutom den språkkunskap som uppgiften kräver också bl.a. god kännedom om samhället, myndigheternas verksamhet, rättssystemet och principerna för rättsligt förfarande.